

Research article

The Development of Oral Health Promotion System for 6th year Students at Primary School in Muang Municipality, Muang District, Surin Province, Thailand.

Pornip Sukarawetsiri

Dentist, Surin Hospital

Niruwan Turnbull

Assistant Professor

Maharakham University

Supitra Selavattanakul

Boromarajonani College of Nursing
Surin.

Abstract

The action research was aimed to create a Oral Health Promotion model for 6th year primary school at Muang School, Surin Province, Thailand. Purposive sampling technique was used to select students for the highest dental caries, which consisted of 40 students, this action work along with AIC technique employing interview forms, questionnaires, dental examination form and a dental health notebook. Statistics analyzed the quantitative data using Frequency, Mean, Percentage, Standard Deviation, Paired t-test and statistically analyzed and further critique on content analysis of the qualitative data.

The findings revealed that the previous Oral Health Promotion Program was lack of cooperative within local community, the Oral Health Promotion Program therefore set up the participants activities based on community network and local culture as well as created the dental hygiene activities group, which calls “A paired of oral healthy” In particular, the group were manipulated dental rechecking by creating a dental pocketbook to control the risk of dental carries. Furthermore, Oral Health Promotion Program was set up the policies to command the shop selling only healthy food for the children. In conclusion, the Oral Health Promotion Program would impact including student, teacher supporting, along with the cooperative of all organisations, which would be based on the local culture.

Key Words : dental health promotion; dental model; dental caries in primary school

การพัฒนาระบบการจัดการส่งเสริมทันตสุขภาพ ในนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตเทศบาลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

พรทิพย์ สุกรเวทย์ศิริ

ทันตแพทย์ชำนาญการพิเศษ

โรงพยาบาลสุรินทร์

นิรุวรรณ เทรินโบล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัย

มหาสารคาม

สุพิศรา เศลวัฒน์กุล

อาจารย์วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี

สุรินทร์

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบการจัดการส่งเสริมทันตสุขภาพของนักเรียนในโรงเรียนเมืองสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงจาก ห้องเรียนที่มีนักเรียนฟันผุเป็นจำนวนมากรวม 40 คน ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการและประยุกต์การวางแผนแบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องได้แก่ ผู้อำนวยการครูอนามัย ครูประจำชั้น ทันตบุคลากร เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบการตรวจทันตสุขภาพแบบบันทึกการประชุมแบบทดสอบความรู้เจตคติ การปฏิบัติตนในการดูแลทันตสุขภาพ และ สมุดพก “ฟ.ฟัน” วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยสถิติเชิงพรรณนา ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การเปรียบเทียบข้อมูลใช้สถิติเชิงอนุมานคือ Paired t-test วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานทันตสุขภาพในโรงเรียนเมืองสุรินทร์ที่ผ่านมา มีการดำเนินงานตามนโยบายกระทรวงสาธารณสุขโดยครูอนามัยเป็นผู้ดำเนินการหลัก ปัญหาที่สำคัญคือขาดการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องจึงได้นำการวางแผนแบบมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและมีผู้รับผิดชอบชัดเจน ส่งผลให้เกิดนโยบายการดำเนินงานทันตสุขภาพที่ชัดเจน และเกิดกิจกรรมที่นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการคือ “คู่มือดูแลกันร่วมฟันฟันดี” และตรวจฟันตามนัด โดยใช้กิจกรรม “สมุดพก ฟ.ฟัน” บันทึกการรับประทานอาหารที่เป็นอันตรายต่อทันตสุขภาพ อีกทั้งการมีส่วนร่วมควบคุมการจำหน่ายอาหารที่เป็นอันตรายต่อทันตสุขภาพ มีกิจกรรมให้ความรู้ทันตสุขภาพโดยนักเรียน ภายหลังการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพในโรงเรียนครั้งนี้ พบว่า นักเรียนเป็นกลไกขับเคลื่อนกิจกรรมโดยมีครูเป็นผู้สนับสนุน ส่งผลให้นักเรียนเกิดความตระหนักและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกว่าที่ผ่านมา ส่งผลให้นักเรียนมีปัญหาทันตสุขภาพลดลง ปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานในครั้งนี้มีนักเรียนเป็นกลไกสำคัญ โดยมีครูเป็นผู้สนับสนุน ภายใต้งานจัดกิจกรรมที่มีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย โดยมีเทคนิคและวิธีการที่แตกต่างไปจากเดิม และเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

คำสำคัญ : การส่งเสริมทันตสุขภาพ; การพัฒนารูปแบบ; ฟันผุ

บทนำ

โรคฟันผุเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดความเจ็บปวด และยังส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิต เด็กอายุ 12 ปี เป็นวัยที่มีฟันแท้ขึ้นครบ 28 ซี่ จึงใช้เป็นตัวชี้วัดเพื่อทำนายแนวโน้มของการเกิดโรคในช่องปากในวัยผู้ใหญ่ ดังนั้นการสำรวจสถานะทันตสุขภาพของกลุ่มเด็กอายุ 12 ปี จึงสามารถใช้เป็นเกณฑ์ชี้วัดผลการดำเนินงานทันตสาธารณสุขผลการสำรวจทันตสุขภาพแห่งชาติทั้ง 5 ครั้งตามตัวชี้วัดขององค์การอนามัยโลก¹ โดยมีค่าเฉลี่ยฟันผุถาวร อุดในฟันแท้ คือ 1.5, 1.5, 1.55, 1.64 และ 1.55 ซึ่งต่อคนผลสำรวจสถานะทันตสุขภาพของเด็กอายุ 12 ปี จังหวัดสุรินทร์ปีงบประมาณ 2554² มีค่าเฉลี่ยฟันผุถาวร อุดในฟันแท้ เท่ากับ 1.89 ซึ่งต่อคนสูงกว่าเป้าหมายของสำนักทันตสาธารณสุขที่กำหนดให้ค่าเฉลี่ยฟันผุ ถาวร อุดในฟันแท้คือ 1.5 ซึ่งต่อคนจากการสำรวจทันตสุขภาพในเขตอำเภอเมือง ปีงบประมาณ 2553 และปีงบประมาณ 2554 พบว่าเฉลี่ยฟันผุ ถาวร อุดในฟันแท้ เท่ากับ 1.96 ซึ่งต่อคนและเพิ่มขึ้นเป็น 2.34 ซึ่งต่อคน ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายของสำนักทันตสาธารณสุขโรงพยาบาลจังหวัดสุรินทร์ ได้ดำเนินงานทันตสาธารณสุขในโรงเรียนตามคู่มือการดำเนินงานทันตสาธารณสุขจากรายงานสถานะทันตสุขภาพของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ โรงเรียนเมืองสุรินทร์ มีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีฟันผุถาวร ร้อยละ 30.89 ภาวะเหงือกอักเสบและมีหินน้ำลายคิดเป็นร้อยละ 46.60 ซึ่งมากกว่า โรงเรียนอื่นๆ และจากการดำเนินงานมีผ่านมา โรงพยาบาลสุรินทร์ ได้จัดทำโครงการส่งเสริมทันตสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา มีการอบรมครูอนามัย เพื่อให้ครูสามารถดำเนินกิจกรรมการตรวจอนามัยช่องปาก การจัดกิจกรรมแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน การจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมรวมถึงการให้ความรู้แก่นักเรียนได้ ทันตบุคลากรให้บริการรักษานักเรียนที่มีปัญหาสุขภาพช่องปาก ดังจะเห็นได้ว่ารูปแบบการดำเนินงานที่ผ่านมา กิจกรรมส่วนใหญ่จะทำโดยครูอนามัย ขาดการมีส่วนร่วมของนักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพ หากได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งให้ความสำคัญจากผู้บริหารในการกำหนดนโยบายและสนับสนุนการดำเนินงาน จะช่วยให้การดำเนินงานดังกล่าวบรรลุเป้าหมายและสร้างความพึงพอใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับการศึกษาอรรถวิทย์ สิงห์ศาลาแสง³ ที่ได้พัฒนารูปแบบการส่งเสริมทันตสุขภาพนักเรียน โรงเรียนบ้านหนองปรือคิม่วง อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมาตามการศึกษาพบว่า นักเรียนได้รับการแก้ไขปัญหสุขภาพช่องปากและมีความรู้ทันตสุขภาพมากขึ้น รวมทั้งครูและนักเรียนมีความพึงพอใจในการดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพ

ผู้วิจัยมีความสนใจจะศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการจัดการส่งเสริมทันตสุขภาพของนักเรียนโรงเรียนเมืองสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โดยประยุกต์กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ร่วมกับกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม อันจะส่งผลให้นักเรียนมีสุขภาพช่องปากที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์และวิธีการ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้เพื่อพัฒนาระบบการจัดการส่งเสริมทันตสุขภาพนักเรียนระดับศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเมืองสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจงโดยจากผลสำรวจสุขภาพช่องปากโรงเรียน พบว่านักเรียนโรงเรียนเมืองสุรินทร์ มีปัญหาฟันผุมากที่สุดเขตเทศบาลและเลือกห้องเรียนที่มีปัญหาฟันผุมากที่สุด คือ นักเรียนชั้นป.6/7 จำนวน 40 คน และผู้เข้าร่วมวางแผนแบบมีส่วนร่วมได้แก่ผู้อำนวยการ 1 คน ครูอนามัย 1 คน ครูประจำชั้น 6 คน ทันตบุคลากร 3 คน

ขั้นตอนการดำเนินวิจัย

1. ระยะการเตรียมการก่อนวิจัย ศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎีและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประสานงาน กับครูอนามัยและผู้บริหารโรงเรียน ศึกษาบริบทการ ดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพในโรงเรียนที่ผ่านมา แนวคิดการพัฒนาและดำเนินงานของผู้บริหาร ครูประจำ ชั้น ครูอนามัย และทันตบุคลากรโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ในการเก็บข้อมูล ศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของ นักเรียนในการดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพร่วมกับการ ตรวจสอบสุขภาพช่องปากนักเรียน

2. ระยะการปฏิบัติการวิจัย

มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม A-I-C ตามขั้นตอนดังนี้

2.1 ขั้นที่ 1 การวางแผน (Planning)

กิจกรรมกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูอนามัย 1 คน ครูประจำชั้น 6 คน ทันตบุคลากร 3 คน มีขั้นตอนดังนี้

2.1.1 ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation)

A1 : การวิเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบันของ โรงเรียน โดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมแสดงความคิดเห็น โดยใช้การวาดภาพ และนำเสนอ

A2 : กำหนดอนาคต ภาพการดำเนินงาน ส่งเสริมทันตสุขภาพที่อยากเห็น โดยให้ผู้เข้าร่วมประชุม ร่วมแสดงความคิดเห็นโดยการวาดภาพและนำเสนอ

2.1.2 ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence)

I1: ร่วมกันคิดกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้ โดยผู้เข้าร่วมประชุมร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ กิจกรรมและ แนะนำเสนอ

I2: การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม โดย ให้ผู้เข้าร่วมประชุมจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมว่า มีกิจกรรมอะไรที่ต้องทำในการส่งเสริมทันตสุขภาพใน โรงเรียนและ แนะนำเสนอ

2.1.3 ขั้นการสร้างแนวปฏิบัติ (Control)

C1 : การแบ่งกันรับผิดชอบ โดยให้ร่วมเสนอ ความคิดเห็นว่าแต่ละกิจกรรมใครเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินการ และ แนะนำเสนอ

C2 : การร่วมเสนอความคิดเห็นว่าแต่ละ กิจกรรม ควรดำเนินการในช่วงใดบ้างตามความเหมาะสม และ แนะนำเสนอ

2.1.4 เก็บรวบรวมข้อมูลจากกระบวนการวางแผน แบบมีส่วนร่วม เขียนแผนการส่งเสริมทันตสุขภาพของ นักเรียนในโรงเรียนเมืองสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัด สุรินทร์

2.2 ขั้นที่ 2 การปฏิบัติ (Action)

การปฏิบัติ ตามแผนการส่งเสริมทันตสุขภาพที่ได้ จากกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC) นำมา ปฏิบัติเป็นเวลา 2 เดือน

2.2.1 การอบรมให้ความรู้ในเรื่องทันตสุขภาพ และการดูแลตนเอง แก่นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6/7 จำนวน 40 คน มีกิจกรรม ทดสอบความรู้ ก่อนการอบรม โดยใช้แบบทดสอบความรู้มีการบรรยายเรื่อง โรคใน ช่องปากวิธีการดูแลสุขภาพช่องปากด้วยตนเอง การเลือก รับประทานอาหารที่มีประโยชน์วิธีการตรวจสอบสุขภาพ ช่องปากและการบันทึกการตรวจฟัน โดยจับคู่ตรวจ ฟันซึ่งกันและกัน รวมไปถึงฝึกแปรงฟันอย่างถูกวิธี

2.2.2 การปฏิบัติตามแผนที่ได้จากการวางแผน แบบมีส่วนร่วม โดยมีกิจกรรม กำหนดนโยบายการ ส่งเสริมทันตสุขภาพในโรงเรียน ซึ่งแจ้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จัดทำแผนปฏิบัติการงานส่งเสริมทันตสุขภาพใน โรงเรียนตรวจสอบสุขภาพช่องปาก 2 ครั้งต่อปี รายงาน ผลการตรวจสอบสุขภาพช่องปากแก่ผู้บริหารโรงเรียน รายงานผลการตรวจสอบสุขภาพช่องปากถึงโรงพยาบาล สุรินทร์ การตรวจสอบสุขภาพช่องปากเพื่อนัดหมายรับ บริการทันตกรรม จัดส่งผลการตรวจสอบสุขภาพช่องปาก และใบนัดทำฟันให้ผู้ปกครอง การพาเด็กมารับบริการ ตามนัดอบรมให้ความรู้แก่นักเรียนจัดกิจกรรมแปรงฟัน หลังอาหารกลางวัน กิจกรรม “คู่หูดูแลกัน ร่วมฟัน ฟันดี” บันทึกการแปรงฟันของนักเรียนจัดกิจกรรม เสี่ยงตามสายจัดป้ายนิเทศ กิจกรรม สมุดพก ฟ.ฟัน การให้บริการตามการนัดหมายรวบรวมผลการดำเนินงาน รายงานผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรคต่อ ผู้บริหารโรงเรียนติดตามผลการดำเนินงาน

2.3 ขั้นที่ 3 การสังเกต (Observation) การสังเกต การปฏิบัติในกิจกรรม การติดตาม สนับสนุน โดยการ จดบันทึก รวบรวมข้อมูล โดยการสังเกตในระหว่าง ประชุมเชิงปฏิบัติการ ดำเนินการรวบรวมข้อมูลโดยใช้ การสังเกตการณ์ร่วมแสดงความคิดเห็นในการค้นหา ปัญหา สาเหตุ และวางแผนการดำเนินงาน

2.4 ขั้นที่ 4 การสะท้อนผล (Reflection) จัดการ ประชุม เพื่อร่วมกันทบทวนรูปแบบการดำเนินงาน ท้นด สุขภาพ ผลการปฏิบัติงาน ปัญหาอุปสรรค สรุปประเด็น ที่จะใช้ประกอบเป็นการดำเนินงาน ท้นดสุขภาพใน นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ วัตถุประสงค์การดำเนินงานตามรูปแบบการ ดำเนินงานส่งเสริมท้นดสุขภาพ โดยประเมินผลการ ดำเนินงานส่งเสริมท้นดสุขภาพ คือ การมีนโยบายใน การดำเนินงานท้นดสุขภาพมีกิจกรรมแปรงฟันหลัง อาหารกลางวัน เด็กนักเรียนที่มีปัญหาสุขภาพในช่อง ปากได้รับการรักษาการตรวจสุขภาพช่องปาก 2 ครั้ง ต่อปีการศึกษา สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับภาวะท้นดสุขภาพ เหมาะสมความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตนเพื่อดูแล ท้นดสุขภาพ

เปรียบเทียบผลการดำเนินงานท้นดสุขภาพใน นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเมืองสุรินทร์ อำเภอ เมือง จังหวัดสุรินทร์ ก่อนการพัฒนาและหลังการพัฒนา

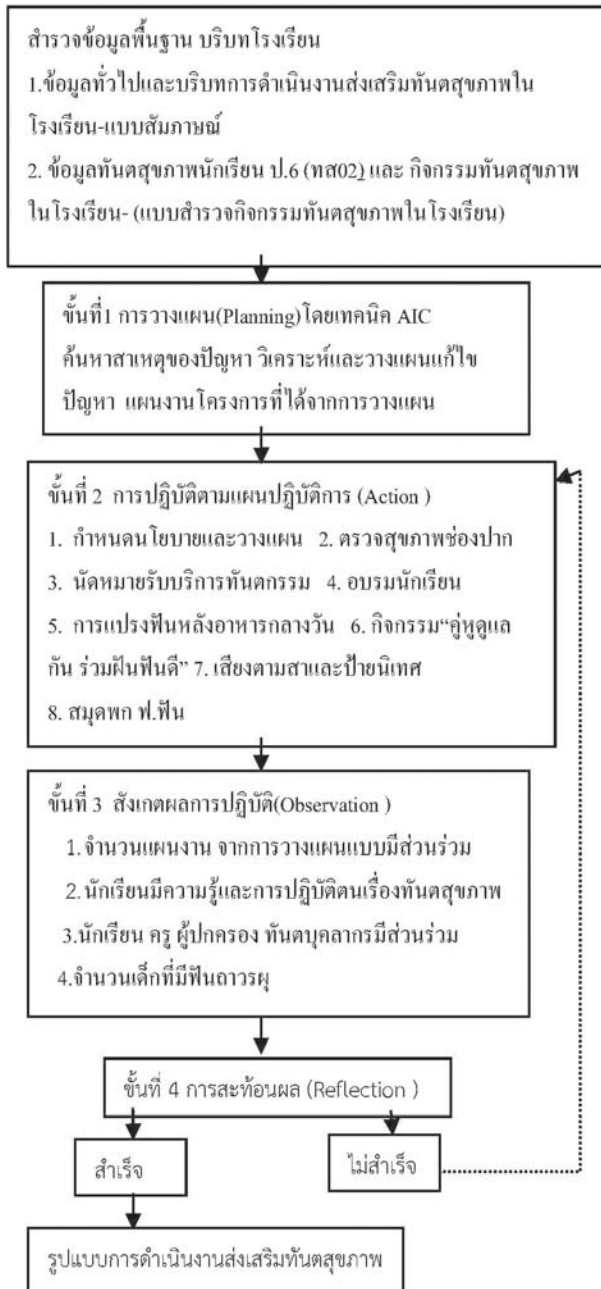
เครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยนี้มีแบบสัมภาษณ์ จำนวน 4 แบบ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร โรงเรียนแบบสัมภาษณ์ ครูประจำชั้นแบบสัมภาษณ์ครูนามัยแบบสัมภาษณ์ ท้นดบุคลากร และแบบสอบถามจำนวน 3 แบบ ได้แก่ แบบสอบถามนักเรียนด้านบทบาทหน้าที่ของนักเรียน การดำเนินงานและมีส่วนร่วม แบบสอบถามวัดความรู้ และเจตคตินักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 เกี่ยวกับท้นด สุขภาพ แบบสอบถามการปฏิบัติตัวในการดูแลสุขภาพ ช่องปาก มีการตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ทำ โดยตรวจสอบ ความสอดคล้อง ระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

(Index of item-objective congruence :IOC) และการนำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try out) โดยทดสอบ กับกลุ่มทดสอบคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง ในนักเรียน ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 40 คน หาค่าความเชื่อมั่นของแบบ ทดสอบความรู้นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 ด้านท้นด สุขศึกษาโดยใช้สูตร KR-20 ของ Kuder-Richardson ได้ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.88 และนำมา วิเคราะห์แบบทดสอบรายข้อ เพื่อหาความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) แล้วเลือกข้อที่มีค่าความยากง่าย ระหว่าง 0.2-0.8 และค่าอำนาจจำแนกมากกว่า 0.2 ขึ้นไป ได้ข้อทดสอบจำนวน 20 ข้อ ส่วนแบบวัดเจตคติได้ค่า สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.84

ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการ แจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่ามัธยฐาน และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับท้นด สุขภาพ ก่อนและหลังการอบรม โดยใช้สถิติ Paired sample t-test ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นข้อมูลที่ได้จากการ สัมภาษณ์ การสอบถาม และการสังเกตพฤติกรรม วิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหาของข้อมูล (Content Analysis)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการศึกษา

จากการตรวจสอบภาพฟันของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โดยทันตบุคลากร ตามระบบเฝ้าระวัง เมื่อเดือนกรกฎาคม 2555 พบว่า นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 2,016 คน มีฟันแท้จำนวน 842 คน คิดเป็นร้อยละ 41.76 สภาวะอนามัยช่องปากที่ต้องการรักษาเร่งด่วนจำนวน 666 คน คิดเป็นร้อยละ 33.04 มีหินปูนจำนวน 354 คน คิดเป็นร้อยละ 17.56 ทันตบุคลากรได้ตรวจฟัน นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเมืองสุรินทร์ ตรวจโดย เมื่อเดือนธันวาคม 2555 พบว่านักเรียนที่ได้รับการตรวจฟัน จำนวน 374 คน มีฟันแท้ 168 คน จำนวน 467 ซี่ มีค่าเฉลี่ยผุ ถอน อุด (DMFT) เท่ากับ 2.7 ซี่ต่อคน ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายทันตสุขภาพแห่งชาติ ปี พ.ศ.2554 ที่กำหนดให้ไม่เกิน 1.5 ซี่ต่อคน (กองทันตสาธารณสุข, 2554:36,40) ห้องเรียนที่มีจำนวนเด็กนักเรียนที่มีฟันผุมากที่สุดคือนักเรียนชั้น 6/7 คิดเป็นร้อยละ 52.5

จากการศึกษาข้อมูลการดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพในโรงเรียนที่ผ่านมาพบว่า โรงเรียนมีการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข โดยมีงานด้านการส่งเสริมทันตสุขภาพเป็นส่วนหนึ่ง ครอบคลุมงานหลายด้าน ทำให้มีเพียงบางกิจกรรมเท่านั้นที่บรรลุตามวัตถุประสงค์ ทางโรงเรียนมีเป้าหมายคือ เด็กมีสุขภาพดีทุกด้านทั้งกาย และใจ แต่จากผลการสำรวจสภาวะทันตสุขภาพของเด็กนักเรียนยังเป็นปัญหา ทั้งนี้เนื่องจากการขาดความต่อเนื่องของกิจกรรมส่งเสริมทันตสุขภาพ นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมแปรงฟันไม่สม่ำเสมอ ครูอนามัยดูแลกำกับไม่ทั่วถึง และไม่มีกิจกรรมเพื่อกระตุ้นเด็กนักเรียนให้มาสนใจทำกิจกรรมต่างๆด้วยตนเอง นักเรียนขาดความใส่ใจในการดูแลสุขภาพตนเอง เนื่องจากขาดความรู้ที่ถูกต้องในการดูแลทันตสุขภาพ ดังนั้นทันตบุคลากรควรจัดการอบรมให้ความรู้ ให้เด็กนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการ ซึ่งจะเป็นการแบ่งเบาภาระงานของครูอนามัยได้ด้วย

การทดลองปฏิบัติเป็นระยะเวลา 2 เดือน ได้ผลการวิจัยดังนี้ผู้อำนวยการโรงเรียนมีนโยบายนักเรียนทุกคนต้องมีสุขภาพกาย ใจ แข็งแรง สมบูรณ์ ได้รับการส่งเสริมสุขภาพ ดูแลสุขภาพช่องปาก ร่วมกันดำเนินงานตามกิจกรรมที่ช่วยกันติดตามตรวจสุขภาพช่องปากนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6/7 ตรวจโดยทันตบุคลากร โดยเทียบกับผลการตรวจสภาวะช่องปากก่อนปฏิบัติตามแผนพบว่า นักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6/7 ได้รับการแก้ไขสุขภาพช่องปากตามระบบนัดนักเรียนที่ไม่มีฟันแท้ผู้มีจำนวน 31 คน จำนวนฟันแท้ที่ลดลง 35 ซี่ จำนวนฟันแท้ที่ได้รับการอุดมีจำนวนเพิ่มขึ้น 31 ซี่ มีจำนวนฟันแท้ที่ถูกถอนเพิ่มขึ้น 4 ซี่ มีการจัดกิจกรรม "คูหาคู่แลก สู้ฟัน ฟันดี" โดยให้นักเรียนจับคู่กันตรวจฟันสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เพื่อดูว่าเพื่อนนักเรียนมีการไปรักษาฟันตามนัดหมาย มีฟันผุน้อยลงและเป็นคูหาคู่พากันไปแปรงฟันหลังอาหารกลางวันและบันทึกในแบบบันทึกรายบุคคลโดยเก็บข้อมูลเป็นเวลา 2 เดือน หัวหน้าชั้นจะรวบรวมบันทึกการเข้าร่วมกิจกรรมและสรุปรายงานต่อครูอนามัย พบว่า ในเดือนมกราคม 2556 นักเรียนที่แปรงฟันหลังอาหารกลางวันทุกวันมีจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 80 นักเรียนมีฟันแท้ที่ลดลงจำนวน 5 คน และเดือนกุมภาพันธ์นักเรียนที่แปรงฟันหลังอาหารกลางวันทุกวันมีจำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 90 นักเรียนมีฟันแท้ที่ลดลงจำนวน 12 คนความรู้ จากกิจกรรมอบรมได้ประเมินความรู้ด้านทันตสุขภาพของนักเรียน ก่อนการอบรมและหลังการอบรมก่อนอบรม นักเรียนมีค่าคะแนนเฉลี่ย 15.65 คะแนน คะแนนต่ำสุด 7 คะแนน คะแนนสูงสุด 20 คะแนน เมื่อจำแนกระดับความรู้ของแต่ละบุคคลพบว่า มีระดับความรู้ที่ระดับสูง จำนวน 27 คน (ร้อยละ 67.5) ระดับความรู้ปานกลาง จำนวน 2 คน (ร้อยละ 5) ระดับต่ำ จำนวน 11 คน (ร้อยละ 27.5) และหลังการอบรม นักเรียนค่าคะแนนเฉลี่ย 18 คะแนน คะแนนต่ำสุด 16 คะแนน คะแนนสูงสุด 20 คะแนน เมื่อจำแนกระดับความรู้ของแต่ละบุคคลพบว่า มีระดับความรู้ที่ระดับสูง จำนวน 40 คน (ร้อยละ 100) การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนการทดสอบความรู้ด้านทันต

สุขภาพ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ก่อนและหลังอบรมโดยใช้การทดสอบทางสถิติ paired t-test พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p \text{ value} < 0.01$) โดยมีความรู้หลังการอบรมเพิ่มขึ้นการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อทันตสุขภาพ เน้นการควบคุมการจำหน่ายอาหารที่มีอันตรายต่อทันตสุขภาพ ครูอนามัยและหัวหน้านักเรียนได้ขอความร่วมมือจากผู้ครอบครัวยุติโรงเรียนจำนวน 8 ราย ภายหลังจากทางโรงเรียนได้ขอความร่วมมือ ทำให้มีจำนวนร้านจำหน่ายอาหารที่มีอันตรายต่อทันตสุขภาพ ลดลงการติดตามการบริโภคอาหารของเด็กนักเรียนในแต่ละวัน โดยมี แบบบันทึก "สมุดพก ฟ ฟัน" ซึ่งให้นักเรียนบันทึกการรับประทานอาหารด้วยตนเองทุกวัน โดยเก็บข้อมูลเป็นเวลา 1 เดือน พบว่า นักเรียนจำนวน 18 คน (ร้อยละ 45) รับประทานอาหารที่เป็นอันตรายต่อทันตสุขภาพ น้อยกว่าหรือเท่ากับ 7 วันต่อเดือน นักเรียนจำนวน 12 คน (ร้อยละ 30) รับประทานอาหารที่เป็นอันตรายต่อทันตสุขภาพ ระหว่าง 8-14 วันต่อเดือน นักเรียนจำนวน 6 คน (ร้อยละ 15) รับประทานอาหารที่เป็นอันตรายต่อทันตสุขภาพ ระหว่าง 15-21 วันต่อเดือน นักเรียนจำนวน 4 คน (ร้อยละ 10) รับประทานอาหารที่เป็นอันตรายต่อทันตสุขภาพ ระหว่าง 22-28 วันต่อเดือน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/7 มีค่าเฉลี่ยคะแนนเจตคติเกี่ยวกับทันตสุขภาพที่ถูกต้องเท่ากับ 26.15 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.57 นักเรียนส่วนมากจำนวน 38 คน (ร้อยละ 95) มีเจตคติเกี่ยวกับทันตสุขภาพที่ถูกต้องอยู่ในระดับสูง นักเรียนส่วนน้อยจำนวน 2 คน (ร้อยละ 5) มีเจตคติเกี่ยวกับทันตสุขภาพที่ถูกต้องอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าคะแนนเฉลี่ยการปฏิบัติตัวในการดูแลทันตสุขภาพเท่ากับ 17.8 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.97 ส่วนใหญ่นักเรียนมีการปฏิบัติตัวในการดูแลสุขภาพช่องปากที่ถูกต้องอยู่ในระดับสูง จำนวน 23 คน (ร้อยละ 57.5) รองลงมาคือมีการปฏิบัติตัวในการดูแลสุขภาพช่องปากที่ถูกต้องระดับปานกลาง จำนวน 17 คน (ร้อยละ 42.5)

บทวิจารณ์

การพัฒนาแบบแผนการดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพของนักเรียนในโรงเรียนเมืองสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นกระบวนการให้ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมเสนอความคิดเห็น ทำให้เกิดแผนการส่งเสริมทันตสุขภาพของนักเรียนตามปัญหาและบริบทของโรงเรียนจริงๆ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียน มีกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ ระยะเวลาดำเนินการ และมีผู้รับผิดชอบแต่ละกิจกรรมที่ชัดเจน โดยรูปแบบที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมคิดร่วมวางแผน ทำให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนักเรียนที่มีปัญหาทางทันตสุขภาพได้รับการแก้ไข สอดคล้องกับการศึกษาของอรรถวิทย์ สิงห์ศาลาแสง³ ได้ทำการพัฒนาแบบแผนการส่งเสริมทันตสุขภาพของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองปรือคิมม่วง อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา โดยผู้นำนักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น หลังจากนั้นนำรูปแบบที่ได้ไปใช้ในโรงเรียนหนองปรือคิมม่วง พบว่าโรงเรียนมีนโยบายการส่งเสริมทันตสุขภาพ มีการตรวจทันตสุขภาพของนักเรียนโดยผู้นำนักเรียน 1 ครั้งต่อภาคการศึกษา มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อทันตสุขภาพ นักเรียนที่มีปัญหาอนามัยช่องปากระดับ 7 ได้รับการรักษานักเรียนมีความรู้ทันตสุขภาพดีขึ้นกว่าก่อนการพัฒนา และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรพล ณ รุณ⁴ พบว่าการใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมและการอบรมในการพัฒนากิจกรรมเฝ้าระวังทันตสุขภาพในโรงเรียน ได้จัดวางแผนโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย คณะครู ผู้ปกครองนักเรียน นักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความรู้และความตระหนักในการปฏิบัติตนถูกวิธี ซึ่งจากการวางแผนและความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องการปฏิบัติทำให้สามารถแก้ปัญหาทันตสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการทดลองใช้แผนการส่งเสริมทันตสุขภาพของนักเรียนในโรงเรียนเมืองสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ผลลัพธ์ที่ได้เป็นไปตามเป้าหมายของการวิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของวิมลศิริ พรหมมูล⁵ พบว่าการพัฒนาแบบแผนการส่งเสริมสุขภาพเพื่อป้องกันโรคฟันผุของนักเรียนประถมศึกษา โดยการประชุม

กลุ่ม นักเรียน ครู ผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง หลังการพัฒนาให้นักเรียนมีการดำเนินงานโครงการแปรงฟันหลังอาหารกลางวันทุกวัน โดยมีผู้นำนักเรียนด้านทันตสาธารณสุข นักเรียนมีพฤติกรรมในการแปรงฟันที่ถูกต้อง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้เห็นว่าการพัฒนาแบบแผนการส่งเสริมทันตสุขภาพเพื่อป้องกันโรคฟันผุของนักเรียนประถมศึกษา มีประโยชน์และทำให้เกิดพฤติกรรมดูแลสุขภาพด้วยตนเอง ด้วยการแปรงฟันถูกวิธีและสม่ำเสมอ อันจะเป็นผลให้แผ่นคราบจุลินทรีย์ลดลงและช่วยลดอัตราการเกิดโรคฟันผุได้

สรุป

ก่อนการพัฒนา โรงเรียนดำเนินการตามนโยบาย โดยครูอนามัย ซึ่งมีภาระงานหลายด้าน การดำเนินการมีความต่อเนื่องในแต่ละกิจกรรมน้อย นักเรียนขาดความตระหนักและมีส่วนร่วมในการดำเนินการน้อยภายหลังกระบวนการพัฒนาแบบแผนการดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพ โดยกระบวนการวางแผนมีส่วนร่วม จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พบว่า ผู้อำนวยการโรงเรียนมีนโยบายเกี่ยวกับสุขภาพกายและช่องปากชัดเจน การตรวจสถานะทันตสุขภาพของนักเรียน 2 ครั้งต่อปีการศึกษา โดยนักเรียนที่ผ่านการอบรมจับคู่กันตรวจครูประจำชั้นเป็นผู้รายงาน การจัดกิจกรรมแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน โรงเรียนเมืองสุรินทร์ มีการจัดกิจกรรม “คูหนู ดูแลกัน สู้ฟัน ฟันดี” โดยให้นักเรียนจับคู่กันตรวจฟัน สับดาห์ละ 1 ครั้ง เพื่อคว่าเพื่อนนักเรียนมีการไปรักษาฟันตามนัดหมายมีฟันผุน้อยลงและเป็นคูหูพาซึ่งกันและกัน แปรงฟันหลังอาหารกลางวันและสรุปการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียน รายงานต่อครูอนามัยการติดตามการบริโภคอาหารที่เสี่ยงต่อทันตสุขภาพของเด็กนักเรียนในแต่ละวัน โดยมี แบบบันทึก “สมุดพก ฟ ฟัน” พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีการบริโภคอาหารเป็นอันตรายต่อทันตสุขภาพ น้อยกว่าหรือเท่ากับ 7 วัน การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อทันตสุขภาพ ประกอบด้วยการควบคุมการจำหน่ายอาหารที่มีโทษต่อฟัน ครูอนามัยได้

ขอความร่วมมือจากผู้กำรอบร้วโรงเรียน จำนวนรำนที่มืการจำหน่ำอาหารที่มือัตรายต้อท้นตสุขภาพพลดลง ความรู้ เจตคติและการฝึกทักษะการแปรงฟันและการดูแลสุขภาพช่องปากของนักเรียน จากการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมทันตสุขภาพตามแผนการส่งเสริมทันตสุขภาพของนักเรียน โรงเรียนเมืองสุรินทร์นักเรียนร้อยละ 95 มีเจตคติเกี่ยวกับทันตสุขภาพที่ถูกต้ออยู่ในระดับสูง นักเรียนร้อยละ 57.5 มีการปฏิบัติตัวในการดูแลสุขภาพช่องปากที่ถูกต้ออยู่ในระดับสูงการปราศจากฟันแท้ผุของนักเรียน นักเรียนที่มีปัญหาฟันผุน้อยลงระบบการจัดการส่งเสริมทันตสุขภาพนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคนมีความสำคัญและเชื่อมโยงกัน โดยผู้อำนวยกาำหนดนโยบาย คณะครูร่วมวิเคราะห์ วางแผนการดำเนินกาำ นักเรียนได้รับความรู้จากทันตบุคลากรโดยการอบรม และจากการจัดกิจกรรมเสืงตามสาย จัดป้ายนิเทศ อีกทั้งยังมีกิจกรรมให้เพื่อนคู่หูดูแลซึ่งกันและกัน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมโดยการพาเด็กมารับบริการตามนัดเพื่อรักษาทางทันตกรรมเพื่อลดภาวะฟันผุของเด็ก

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ การดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพในโรงเรียน จะต้องอาศัยการร่วมคิดร่วมวางแผนจากบุคลากรที่เกี่ยวข้อง จะส่งผลให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จเพิ่มมากขึ้น นักเรียนสามารถดำเนินกาำส่งเสริมทันตสุขภาพในโรงเรียนได้ หากมีการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพด้านต่างๆในโรงเรียนได้ ควรมีการติดตามความยั่งยืนของการดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพในโรงเรียน โดยการมีส่วนร่วมของผู้นำนักเรียนเป็นประจำเพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่ต่อเนื่องและเป็นการให้กำลังใจกับผู้ร่วมดำเนินงาน การวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการประเมินผลความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมของผู้นำนักเรียน ในการดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพในโรงเรียน

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความร่วมมือของคณะผู้บริหาร โรงเรียน ครูอนามัย นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจากอาจารย์ที่ปรึกษา ผศ.ดร.นิรุวรรณ เทิร์นโปล์ และ ดร.สุพิตรา เศลวัฒนะกุล และผู้เชี่ยวชาญที่ช่วยตรวจเครื่องมือ นางฐาปนิต อมรจินธนา นายเกรียงชัย เอกนางสาวอมรเพชร ตันศิริตนานนท์

เอกสารอ้างอิง

1. กองทันตสาธารณสุขกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. รายงานผลการสำรวจสภาวะทันตสุขภาพแห่งชาติครั้งที่ 5 พ.ศ. 2549-2550 ประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสามทรัพย์เจริญจำกัด;2551.
2. กลุ่มงานทันตกรรมสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุข จังหวัตสุรินทร์. แผนงานทันตสาธารณสุข ประจำปีงบประมาณ 2554. จังหวัตสุรินทร์;2554.
3. อรรถวิทย์ สิงห์สีลาแดง. การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมทันตสุขภาพของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองปรือคิมม่วงอำเภอบัวใหญ่จังหวัตครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต ชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา;2553.
4. สุรพล ณ รุณ. การพัฒนาการดำเนินงานกิจกรรมเฝ้าระวังทันตสุขภาพ โรงเรียนบ้านคำก้อม อำเภอสรินทร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 3. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม;2546.
5. วิมลศิริ พรหมมูล. การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมทันตสุขภาพเพื่อป้องกันโรคฟันผุของนักเรียนประถมศึกษาโรงเรียนบ้านปราสาท ตำบลปราสาทกิ่งอำเภอบ้านด่าน จังหวัตบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารสาธารณสุข บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น;25.